

CYNGOR SIR YNYS MÔN

ADRODDIAD I:	PWYLLGOR GWAITH
DYDDIAD:	23 IONAWR 2024
PWNC:	CYLLIDEB REFENIW DDRAFFT 2024/25
DEILYDD PORTFFOLIO:	Y CYNGHORYDD ROBIN W WILLIAMS – DIRPRWY ARWEINYDD A DEILYDD PORTFFOLIO - CYLLID
PENNAETH GWASANAETH:	MARC JONES – CYFARWYDDWR SWYDDOGAETH (ADNODDAU) / SWYDDOG ADRAN 151
AWDUR YR ADRODDIAD:	MARC JONES
FFÔN:	01248 752601
E-BOST:	rmjfi@ynysmon.llyw.cymru
AELODAU LLEOL:	Amherthnasol

A - Argymhelliad/argymhellion a Rheswm/rhesymau

Ni fydd y gyllideb derfynol yn cael ei chymeradwyo gan y Cyngor llawn tan 7 Mawrth 2024, ond, ar hyn o bryd, argymhellir i'r Pwyllgor Gwaith gymeradwyo'r canlynol:-

- Y gyllideb arfaethedig cychwynnol ar gyfer 2024/25 o £184.219m;
- Cynnydd arfaethedig o 9.78% yn y Dreth Gyngor, ynghyd â 1.12% i gwrdd ag Ardoll y Gwasanaeth Tân, sef Cyfanswm o 10.9%, gan olygu bod y gost i eiddo Band D yn £1,592.37;
- Cynnig yn ffurfiol bod y premiwm ar ail gartrefi'n codi o 75% i 100%;
- Bod £4.425m yn cael ei ryddhau o falansau cyffredinol y Cyngor a chronfeydd wrth gefn clustnodedig er mwyn cydbwysu cyllideb refeniw 2024/25.

Mae'r adroddiad manwl ar baratoi cyllideb ddisymyd 2024/25, y setliad dros dro a chyllido'r bwlch yn y gyllideb ynghlwm yn Atodiadau 1 a 2.

B – Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a beth oedd eich rhesymau dros eu gwrthod a/neu ddewis yr opsiwn hwn?

Ystyriwyd nifer o opsiynau wrth lunio'r gyllideb arfaethedig y manylir arni yn yr adroddiad hwn. Roedd yr opsiynau yn ystyried lefel y gwariant net yn seiliedig ar y setliad drafft gan Lywodraeth Cymru ac opsiynau yn gysylltiedig â lefel y Dreth Gyngor. Mae'r gyllideb arfaethedig yn ceisio sicrhau cydbwysedd rhwng lleihau Gwasanaethau a chynyddu'r Dreth Gyngor.

C - Am ba reswm y mae hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Mae gosod y gyllideb arfaethedig gychwynnol yn fater sydd wedi'i ddirprwyo i'r Pwyllgor Gwaith.

CH - A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â pholisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Ydi. Bydd y penderfyniad terfynol ar gyllideb refeniw 2024/25 yn cael ei wneud gan y Cyngor llawn yn ei gyfarfod ar 7 Mawrth 2024.

D - A yw'r penderfyniad hwn o fewn y gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Ydi. Bydd y penderfyniad terfynol ar gyllideb refeniw 2024/25 yn cael ei wneud gan y Cyngor llawn yn ei gyfarfod ar 7 Mawrth 2024.

Dd – Asesu'r effaith bosib (os yw'n berthnasol):		
1	Sut mae'r penderfyniad hwn yn effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys	Mae'r sefyllfa ariannol bresennol yn heriol ac nid yw'r cyllid gan y llywodraeth yn ddigon i gwrdd â'r costau cynyddol a wynebir gan y Cyngor. Bydd y diffyg hwn mewn cyllid yn effeithio ar allu'r Cyngor i ymateb i heriau a chyfleoedd tymor hir a wynebir gan yr Ynys. Cynnig cychwynnol ar gyfer y gyllideb yw hwn a bydd yn cael ei adolygu cyn gosod a chymeradwyo'r gyllideb derfynol ar gyfer 2024/25. Wrth lunio'r cynnig ar gyfer y gyllideb, mae'r Pwyllgor Gwaith wedi ystyried ei ddyletswyddau statudol a'r amcanion a nodir yn ei Gynllun Corfforaethol.
2	A yw hwn yn benderfyniad y rhagwelir y bydd yn atal costau / dibyniaeth ar yr Awdurdod yn y dyfodol. Os felly, sut?-	Mae manylion unrhyw gynigion i wneud arbedion yn cael eu nodi yn yr adroddiad.
3	A ydym wedi bod yn cydweithio â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn, os felly, rhowch wybod gyda phwy:	Bu'r Cyngor yn gweithio gyda Chynghorau eraill, partneriaid rhanbarthol a lleol a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru CLILC i bwysu am y setliad ariannol gorau posib gan Lywodraeth Cymru.
4	A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae eu rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen, gan gynnwys y rhai hynny fydd yn cael eu heffeithio'n uniongyrchol gan y penderfyniad? Esboniwch sut:-	Bydd y gyllideb arfaethedig yn destun cyfnod ymgynghori a fydd yn caniatáu i ddinasyddion Ynys Môn gyflwyno sylwadau ar y cynigion.
5	Nodwch effeithiau posib y penderfyniad hwn ar grwpiau a warchodir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.	Mae unrhyw gynigion a gynhwysir yn y gyllideb ddrafft ar gyfer 2024/25 yn ystyried yr effaith ar unrhyw grwpiau a warchodir.
6	Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effaith posib y byddai'r penderfyniad yn ei gael ar y rhai hynny sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol.	Bydd y gyllideb yn arwain at gynydd yn y Dreth Gyngor y mae trethdalwyr Ynys Môn yn ei thalu. Mae'r rhai hynny sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol yn fwy tebygol o fod yn gymwys am gymorth trwy'r Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor, a dylai hynny olygu na fydd unrhyw effaith ariannol ar y rhai hynny sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol, neu bydd yr effaith ariannol yn cael ei gyfyngu.
7	Nodwch unrhyw effaith posib y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r iaith Gymraeg ac ar drin yr iaith Gymraeg ddim llai ffafriol na'r Saesneg.	Ni nodwyd unrhyw effaith.
E - Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori? Beth oedd eu sylwadau?		
1	Prif Weithredwr / Tîm Arweinyddiaeth (TA) (mandadol)	Ymgorfforwyd sylwadau'r TA yn yr adroddiad ac mae'r TA yn cymeradwyo'r adroddiad drafft.
2	Cyllid / Adran 151 (gorfodol)	Amherthnasol – adroddiad y Swyddog Adran 151 yw hwn.
3	Cyfreithiol / Swyddog Monitro (mandadol)	Mae'r Swyddog Monitro yn Aelod o'r TA ac mae unrhyw sylwadau a wnaed wedi cael eu hystyried pan drafodwyd yr adroddiad hwn gan y TA.
4	Adnoddau Dynol (AD)	Mae unrhyw gynigion sy'n effeithio ar staff wedi cael eu nodi a'u trafod gyda'r Tîm AD.
5	Eiddo	Mae unrhyw gynnig sy'n effeithio ar eiddo'r Cyngor a chyllidebau cysylltiedig wedi cael eu trafod gyda'r Tîm Eiddo.

6	Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh)	Mae unrhyw gynnig sy'n effeithio ar systemau technoleg gwybodaeth y Cyngor a chyllidebau cysylltiedig wedi cael eu trafod gyda'r Tîm TGCh.
7	Sgriwtini	Fe ystyriwyd y gyllideb arfaethedig gychwynnol gan y Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol yn ei gyfarfod ar 16 Ionawr 2024. Penderfynodd y Pwyllgor gytuno â'r gyllideb arfaethedig gychwynnol ac i'r gyllideb arfaethedig symud ymlaen i'r cam ymgynghori.
8	Aelodau Lleol	Mae'r cynigion yn berthnasol i bob Aelod.
9	Unrhyw gyrff allanol / eraill	
F - Atodiadau:		
<ul style="list-style-type: none"> • Atodiad 1 – Adroddiad ar Gyllideb Refeniw Ddrafft 2024/25 • Atodiad 2 – Cyllideb Arfaethedig 2024/25 fesul Gwasanaeth 		
FF - Papurau cefndir (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach):		
<ul style="list-style-type: none"> • Cynllun Ariannol Tymor Canol 2024/25 – 2025/26 – Gweler Rhaglen y Pwyllgor Gwaith – 26 Medi 2023 – Eitem 10. 		

CYLLIDEB REFENIW DDRAFFT 2024/25**1. CYFLWYNIAD**

- 1.1. Mae'r adroddiad a ganlyn yn nodi cyllideb refeniw arfaethedig y Pwyllgor Gwaith ar gyfer 2024/25. Paratoid y gyllideb ar sail y rhagdybiaethau a nodwyd yn y Cynllun Ariannol Tymor Canol (CATC) a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith ym mis Medi 2023, a'r setliad dros dro ar gyfer llywodraeth leol a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru ar 20 Rhagfyr 2023. Mae'r adroddiad hefyd yn amlinellu'r arbedion refeniw arfaethedig a nodwyd gan y gwasanaethau unigol ac mae'r Tîm Arweinyddiaeth, Deilyddion Portffolio unigol a'r Pwyllgor Gwaith wedi trafod y cynigion hyn.
- 1.2. Ni ddisgwylir y byddwn yn derbyn ffigyrau'r setliad terfynol tan gynnar ym Mawrth 2024. Bydd y cynnig terfynol ar gyfer y gyllideb yn cael ei ystyried gan y Pwyllgor Sgriwtini ar 27 Chwefror 2024, a bydd yn cael ei argymhell i'w gymeradwyo gan y Pwyllgor Gwaith ar 27 Chwefror 2024, gyda'r gyllideb derfynol ar gyfer 2024/25 yn cael ei chymeradwyo gan y Cyngor yn ei gyfarfod ar 7 Mawrth 2024. Ni ddisgwylir unrhyw newid sylweddol rhwng y setliad dros dro ar un terfynol ond, petai newid sylweddol yn cael ei wneud, byddai'r gyllideb arfaethedig a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith yn cael ei newid cyn ei gyflwyno i'r Cyngor llawn.
- 1.3. Mae cyllideb 2024/25 yn cael ei gosod mewn cyfnod heriol iawn o safbwynt economi'r DU, gyllido gwasanaethau yn y sector cyhoeddus a'r heriau a wynebir gan bob awdurdod lleol yn y Deyrnas Unedig, gyda chynnydd yn y galw am wasanaethau, effaith chwyddiant uchel ers dechrau 2022 a gostyngiad mewn termau real yn y cyllid gan y llywodraeth ganolog.
- 1.4. Mae nifer o awdurdodau lleol yn Lloegr wedi cyhoeddi hysbysiadau Adran 114 (Deddf Cyllid Llywodraeth Leol 1988), lle mae'r Prif Swyddog Ariannol yn hysbysu bod gwariant yr Awdurdod yn ystod y flwyddyn ariannol yn debygol o fod yn uwch na'r adnoddau sydd ar gael i gyllido'r gwariant hwnnw. Roedd cyhoeddi hysbysiad Adran 114 yn ddigwyddiad prin iawn cyn yr argyfwng ariannol presennol, fodd bynnag, mae 8 Cyngor wedi cyhoeddi hysbysiadau Adran 114 ers 2021, gan gynnwys Cyngor Dinas Birmingham a Chyngor Dinas Nottingham, ac mae nifer o gynghorau eraill yn dweud efallai y bydd rhaid iddynt hwythau gyhoeddi hysbysiadau yn ystod y ddwy flynedd nesaf.
- 1.5. Yng Nghymru, lle mae model cyllido awdurdodau lleol ychydig yn wahanol i'r model yn Lloegr, nid oes unrhyw Gyngor wedi cyhoeddi hysbysiad Adran 114 eto. Serch hynny, mae'r pwysau ariannol a wynebir gan Gynghorau yng Nghymru yn debyg i'r pwysau yn Lloegr. Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) yn amcangyfrif fod Cynghorau yng Nghymru'n wynebu pwysau o £720m ar eu cyllidebau yn 2024/24, a phwysau ychwanegol o £516m yn 2025/26 a £524m yn 2026/27. Pe byddai'r sefyllfa ar Ynys Môn yn adlewyrchu amcangyfrif CLILC, yna byddai angen cynnydd o £16m yng nghyllideb y Cyngor yn 2024/25, a chynnydd o £12m yn 2025/26 a 2026/27.
- 1.6. Mae'r hinsawdd ariannol bresennol yn ansicr iawn hefyd, gyda newidiadau sylweddol yn bosib mewn chwyddiant, diffyg eglurder ynghylch lefelau dyfarniadau cyflog yn y dyfodol a chynnydd parhaus yn y galw am wasanaethau, yn enwedig ym maes gofal cymdeithasol ac atal digartrefedd. Nid oes gan y Cyngor reolaeth dros y mwyafrif o'r ffactorau hyn, ond mae'n rhaid i'r Cyngor eu cyllido serch hynny, pryd a phan fyddant yn digwydd. Bydd yr adroddiad a ganlyn yn nodi'r ffactorau hyn yn fwy manwl.
- 1.7. Roedd paratoid'r gyllideb refeniw ddrafft dros dro yma ar gyfer 2024/25 felly'n heriol ac anodd. Mae maint y diffyg ariannol sy'n wynebu'r Cyngor lawer uwch na'r hyn a welwyd yn y gorffennol yn ystod y cyfnod llymder gwreiddiol. Bydd rhaid gwneud penderfyniadau anodd a fydd yn effeithio ar y Cyngor, staff, defnyddwyr gwasanaeth a thrigolion a chymunedau'r Ynys.

2. PRIF RAGDYBIAETHAU SY'N CODI O'R CYNLLUN ARIANNOL TYMOR CANOL

- 2.1. Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canol (a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Gwaith ar 26 Medi 2023 - Eitem 10) yn nodi nifer o ragdybiaethau (a nodir yn Atodiad 2 yn yr adroddiad hwnnw) ac mae'r rhagdybiaethau hyn wedi cael eu hystyried a'u diweddarau wrth gyfrifo'r gyllideb ddisymyd ar gyfer 2024/25. Mae'r gyllideb ddisymyd yn gyllideb sy'n darparu adnoddau i redeg gwasanaethau ar lefel 2023/24 ond wedi'i diweddarau i adlewyrchu unrhyw newidiadau hysbys sydd y tu hwnt i reolaeth y gwasanaethau (newidiadau wedi'u hymrwymo) ac i adlewyrchu amcangyfrif o gostau yn 2024/25.

2.2. Mae'r rhagdybiaethau hyn wedi'u hymgorffori yn y gyllideb ddisymyd, ynghyd â newidiadau mwy manwl (newidiadau wedi'u hymrwymo) sy'n gwneud darpariaeth ar gyfer cynnydd mewn costau sydd eisoes yn hysbys e.e. ymrwymadau contractyddol. Mae'r gyllideb ddrafft hefyd yn caniatáu ar gyfer cyllid ychwanegol, newidiadau mewn cyllid grant sydd eisoes yn hysbys a mân gywiriadau i'r gyllideb y bernir eu bod yn angenrheidiol i sicrhau bod cyllideb y Cyngor yn adlewyrchu'n gywir y costau a wynebir ganddo yn 2024/25.

3. Y SETLIAD DROS DRO

3.1. Mae'r setliad dros dro ar gyfer Llywodraeth Leol yng Nghymru, a gyhoeddwyd ar 20 Rhagfyr 2023, yn dangos cynnydd o £169.8m yn y cyllid cyffredinol ar gyfer Cymru, ac mae'n cyfateb i gynnydd o 3.1% mewn termau ariannol. Dangosir y manylion yn Nhabl 1 isod:-

Tabl 1 Setliad Dros Dro 2024/25		
	Ynys Môn	Cymru
	£'m	£'m
Cyllid Allanol Cyfun 2023/24	123.665	5,519.889
Addasiad ar gyfer y newid yn Sail y Dreth	0.201	0.000
Grantiau blynyddoedd cynt a drosglwyddwyd i Mewn / (Allan)	0.000	0.000
Cyllid Allanol Cyfun 2023/24 wedi'i addasu	123.866	5,519.889
Cyllid Allanol Cyfun Dros Dro 2024/25	126.973	5,689.689
Cynnydd o gymharu â Chyllid Allanol Cyfun 2023/24	3.308	169.800
% Cynnydd o gymharu â Chyllid Allanol Cyfun 2023/24	2.67	3.08
Cynnydd o gymharu â Chyllid Allanol Cyfun 2023/24 wedi'i addasu	3.107	169.800
% Cynnydd o gymharu â Chyllid Allanol Cyfun 2023/24 wedi'i addasu	2.51	3.08

3.2. Mae nifer o wahanol setiau data yn cael eu haddasu yn y fformiwla dyrannu, gan gynnwys poblogaeth, nifer pobl sy'n derbyn budd-daliadau, plant sy'n derbyn cinio ysgol am ddim, disgyblion ysgol ac ati, ac mae eu heffaith yn wahanol ar ddyraniad pob awdurdod. Mae rhai awdurdodau'n elwa o'r addasiadau hyn, ond maent yn cael effaith negyddol ar awdurdodau eraill ac, o ganlyniad, nid yw pob awdurdod yn derbyn yr un lefel o gynnydd. Yn y setliad dros dro ar gyfer 2024/25, mae'r cynnydd yn amrywio o 4.7% (Casnewydd) i lawr i 2.0% (Gwynedd a Chonwy). Mae'r setliad yn cynnwys llawr sy'n golygu fod pob awdurdod yn derbyn cynnydd o 2% neu fwy. Mae cynnydd Ynys Môn 0.6% yn is na chyfartaledd Cymru, a dyma'r 17eg cynnydd uchaf o blith y 22 awdurdod

3.3. Yn ychwanegol i'r cyllid heb ei neilltuo y mae'r Cyngor yn ei dderbyn drwy'r Cyllid Allanol Cyfun, mae pob Cyngor yng Nghymru'n derbyn cyllid refeniw ychwanegol drwy grantiau penodol, sy'n cyllido gwasanaethau penodol yn unol a'r amodau grant a osodir gan Lywodraeth Cymru. Bydd manylion dyraniadau unigol pob Cyngor yn cael eu cyhoeddi maes o law, ond nodir lefel cyffredinol cyllid grant Cymru yn y setliad dros dro. Mae Tabl 2 yn gosod allan y prif grantiau a dderbynnir gan y Cyngor :-

Tabl 2
Prif Grantiau Refeniw - Dyraniadau Cymru Gyfan 2023/24 a 2024/25

Grant	Dyraniad 2023/24 £'000	Dyraniad 2024/25 £'000	% Newid
Grant Addysg Llywodraeth Leol	381,595	378,834	- 0.72%
Addysg Ol 16	113,892	113,892	0.0%
Cinio Ysgol am Ddim – Cynradd	62,988	93,500	+ 48.4%
Grant Cymorth Tai	169,202	169,348	+ 0.1%
Cynllun Argyfwng Bysiau	42,000	39,000	- 7.7%
Cefnogaeth Gwasanaethau Bysiau	24,800	24,800	0.0%
Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy	16,400	I'w gadarnhau	I'w gadarnhau
Digartrefedd	27,500	16,000	- 41.8%
Grant Plant a Chymunedau	171,744	174,583	+ 1.6%
Grant Gweithlu Gofal Cymdeithasol	45,000	35,000	- 28.6%
Cronfa Weithredu ar Gamddefnyddio Sylweddau	39,063	41,063	+ 5.2%
Grant Trawsnewid Integreiddio CLynyddoedd Cynnar	6,000	I'w gadarnhau	I'w gadarnhau
Mesuray Diogelu Rhag Colli Rhyddid (DOLS)	3,000	3,000	0.0%
Trai syn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol	2,794	2,794	0.0%

4. Y PRIF NEWIDIADAU YN Y GYLLIDEB AR GYFER 2024/25

4.1. Manylir isod ar y prif wahaniaethau rhwng cyllideb derfynol 2023/24 a chyllideb gychwynnol 2024/25.

4.2. Chwyddiant yng Nghyflogau Staff nad ydynt yn Athrawon

4.2.1. Bydd costau cyflogau yn newid bob blwyddyn i adlewyrchu newidiadau staff yn ystod y flwyddyn (penodi staff newydd i bwynt gwahanol ar y raddfa gyflog), staff yn symud i fyny ar y raddfa gyflog a'r dyfarniad cyflog. Ni chytunwyd ar ddyfarniad cyflog 2023/24, a oedd yn weithredol o fis Ebrill 2023, tan fis Tachwedd 2023. Wrth osod cyllideb 2023/24, rhyddhawyd swm ychwanegol o £2m o gronfeydd cyffredinol y Cyngor, ac roedd hynny ar ben y swm ychwanegol a ganiatawyd yn y cyllidebau gwasanaeth. Roedd y dyfarniad cyflog terfynol ar ffurf cynnydd o £1,925 i bob gweithiwr hyd at bwynt 42 ar y raddfa gyflog, a 3.88% ar gyfer pob graddfa gyflog o bwynt 43 ymlaen. Roedd ystod y cynnydd yn amrywio o 9.42% ar gyfer y pwynt isaf ar y raddfa gyflog, i 3.88% ar gyfer y pwynt uchaf. Ar gyfartaledd, arweiniodd y dyfarniad cyflog at gynnydd o 7.0% yng nghostau cyflog y Cyngor ar gyfer staff nad ydynt yn athrawon. Roedd y swm a gynhwyswyd yn wreiddiol yn y cyllidebau ar gyfer dyfarniadau cyflog staff nad ydynt yn athrawon yn 2023/24, ynghyd â swm wrth gefn o £2m, yn ddigon i gyllido'r dyfarniad cyflog terfynol ac nid oes angen cyllid ychwanegol yng nghyllideb 2024/25 i gywiro unrhyw ddiffyg yng nghyllideb 2023/24.

- 4.2.2.** Wrth benderfynu ar lefel dyfarniad cyflog 2024/25, mae'n rhaid ystyried y bydd chwyddiant yn parhau i ostwng ac, ar ddechrau blwyddyn ariannol 2024/25, mae disgwyl i chwyddiant fod yn 3.9%, cyn gostwng i 2.5% erbyn mis Mawrth 2025. Fodd bynnag, mae'r Cyflog Byw Cenedlaethol hefyd yn cael effaith ar lefel y dyfarniad cyflog. O fis Ebrill 2024, bydd y Cyflog Byw Cenedlaethol yn £11.44 yr awr, sef dim ond £0.15 yn llai na'r gyfradd fesul awr isaf ar y raddfa gyflog genedlaethol. Oherwydd yr oedi wrth gytuno ar y dyfarniad cyflog blynyddol, mae risg y gallai'r pwynt isaf ar y raddfa gyflog ddisgyn yn is na'r Cyflog Byw Cenedlaethol ym mis Ebrill 2025, os gwelir cynnydd tebyg yn y Cyflog Byw Cenedlaethol unwaith eto ym mis Ebrill 2025. Mae'r Cyflogwyr yn asesu opsiynau ar hyn o bryd, ond gallai olygu fod dyfarniad cyflog sy'n uwch na chwyddiant yn cael ei gynnig yn 2024/25 i bawb, neu i weithwyr ar bwyntiau isaf y raddfa.
- 4.2.3.** Nid yw'r Undebau wedi cyflwyno eu hawliad cyflog eto a, chan nad oes unrhyw wybodaeth ychwanegol ar gael ar hyn o bryd, mae rhagdybiaeth o 3.5% ar gyfer y dyfarniad cyflog wedi'i gynnwys yn y gyllideb ddisymyd, sef 0.5% yn uwch na'r ffigwr a ragwelir ar gyfer chwyddiant cyffredinol. Efallai y bydd rhaid addasu'r ffigwr hwn cyn gosod y gyllideb derfynol. Byddai cynnydd ychwanegol o 1% yn y rhagdybiaeth ar gyfer chwyddiant cyflog staff nad ydynt yn athrawon yn golygu cynnydd o £630k yn y gyllideb.
- 4.2.4.** Ar sail y rhagdybiaethau a wnaed, mae'r newidiadau i gyflogau yn ychwanegu £2.22m at gyllideb y Cyngor.

4.3. Chwyddiant yng Nghyflogau Athrawon

- 4.3.1.** Gan fod cyflogau athrawon yn cael eu pennu gan Lywodraeth Cymru, mae'r setliad llywodraeth leol yn adlewyrchu'r cynnydd disgwyliedig yn y dyfarniad cyflog. Fodd bynnag, roedd y dyfarniad cyflog terfynol ar gyfer 2022/23 (a oedd yn weithredol o fis Medi 2022) a dyfarniad cyflog 2023/24 (a oedd yn weithredol o fis Medi 2023), 1.5% yn uwch na'r cynnig gwreiddiol.
- 4.3.2.** Cyllidwyd effaith dyfarniad cyflog 2022/23 gan Lywodraeth Cymru trwy ddarparu grant ychwanegol i Gynghorau yn 2022/23 a 2023/24. Nid yw dyfarniad cyflog ychwanegol 2023/24, fodd bynnag, wedi cael ei gyllido ac mae'r Cynghorau wedi gorfod cyllido'r cynnydd ychwanegol. Nid yw'r cyllid grant wedi cael ei drosglwyddo i setliad dros dro 2024/25 ac, o ganlyniad, mae'n rhaid i'r Cyngor gyllido'r dyfarniad cyflog ychwanegol o 1.5% fel rhan o ddyfarniad cyflog 2022/23, yn ogystal a chyllido dyfarniad cyflog 2023/24, a bydd rhaid i'r dyfarniadau cyflog uwch yn ystod y ddwy flynedd flaenorol gael eu cywiro yng nghyllideb 2024/25. Amcangyfrifir y bydd angen swm o £1.1m i gywiro'r gyllideb.
- 4.3.3.** Ni dderbyniwyd unrhyw wybodaeth ynglŷn â'r dyfarniad cyflog ar gyfer athrawon a fydd yn weithredol o fis Medi 2024. Bydd y dyfarniad cyflog hwn yn berthnasol i'r cyfnod rhwng Medi 2024 ac Awst 2025 ac, yn ystod y cyfnod hwnnw, mae disgwyl i chwyddiant ostwng o 3.2% i 1.7%. Mae amcangyfrif o 2% wedi'i gynnwys ar gyfer y dyfarniad cyflog o fis Medi 2024.
- 4.3.4.** Ar sail y rhagdybiaethau a wnaed, bydd effaith cyflogau athrawon yn ychwanegu £1.94m at gyllideb gyflogau'r Cyngor.

4.4. Costau Pensiwn

- 4.4.1.** Mae'r Cyngor yn cofrestru ei staff ar y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol (LGPS) ar gyfer staff nad ydynt yn athrawon a'r Cynllun Pensiynau Athrawon ar gyfer athrawon. Mae cynllun cyfraniadau'r cyflogwr yn cael ei osod gan Weinyddwr y cynllun ac mae'n cael ei ailbrisiu'n rheolaidd.
- 4.4.2.** Cafodd y cynllun LGPS ei ailbrisiu yn ystod 2022/23, a daeth y cyfraddau cyfrannu newydd i rym ym mis Ebrill 2023 am gyfnod o 3 blynedd. Mae'r cynllun yn gosod dwy gyfradd, y brif gyfradd a ddyluniwyd i gyllido'r costau pensiwn cronnus ar gyfer staff, sy'n gysylltiedig â gwasanaeth presennol a gwasanaeth yn y dyfodol, a chyfradd eilaidd sy'n cwrdd ag unrhyw ddiffyg cyllido yn y gronfa.

- 4.4.3.** Pan dderbyniwyd y prisiad terfynol, canfuwyd fod y gyfradd eilaidd yn is na'r amcangyfrif yn y gyllideb ar gyfer 2023/24, a hynny oherwydd bod y gronfa'n perfformio'n well. Gellir gwneud addasiad ar gyfer hyn yn awr yng nghyllideb 2024/25 a bydd yn golygu gostyngiad o £662k yn y gyllideb.
- 4.4.4.** Mae'r Cynllun Pensiynau Athrawon yn gynllun cenedlaethol ac mae cyfraddau'r cyfraniadau'n cael eu gosod gan Drysorlys y DU, yn seiliedig ar brisiad Actwari. Mae gwerth y gronfa wedi cael ei ailasesu ac mae cyfradd cyfraniadau'r cyflogwr wedi codi o 23.68% i 28.68%, sef cynnydd o 21.1% yn y gyfradd cyfrannu. Bydd y newid hwn yn golygu cynnydd o £1.32m yng nghyfraniadau cyflogwr y Cyngor yn 2024/25. Nid yw'r newid hwn yn cael ei gyllido yn y setliad dros dro gan Lywodraeth Cymru ac ni fydd y Trysorlys yn penderfynu tan y flwyddyn ariannol newydd p'un a fydd Llywodraeth y DU yn cyllido'r gost ychwanegol ai peidio.

4.5. Chwyddiant nad yw'n ymwneud â Chyflogau

- 4.5.1.** Mae lefel chwyddiant yn y DU wedi bod yn isel iawn ers nifer o flynyddoedd ac roedd yn hawdd iawn ei amcangyfrif. Fodd bynnag, mae chwyddiant wedi codi'n sylweddol ers 2021, gyda'r Mynegai Prisiau Defnyddwyr (CPI) yn codi i 11.1% ym mis Hydref 2022, a gwelwyd cynnydd uwch ym mhrisiau rhai nwyddau, gan gynnwys ynni, bwyd, tanwydd a deunyddiau adeiladu. Ers hynny, mae chwyddiant wedi gostwng yn raddol, i 3.9% ar hyn o bryd, a rhagwelir y bydd yn parhau i ostwng, gan gyrraedd targed Banc Lloegr o 2.0% erbyn canol 2025.
- 4.5.2.** Mae costau'r Cyngor nad ydynt yn ymwneud â chyflogau yn cynnwys nifer o wahanol gontractau a dulliau caffael ac mae chwyddiant yn cael effaith wahanol ar bob un ohonynt:-
- Contractau tymor hir lle mae'r cyfrifiad chwyddiant wedi'i ymgorffori yn y contract gan ddefnyddio mynegeion chwyddiant wedi'u penderfynu ymlaen llaw, ac mae'r ffigwr ar gyfer pwynt penodol mewn amser yn cael ei ddefnyddio. Mae'r math hwn o contract yn tueddu i ffafrio'r Cyngor pan fydd chwyddiant yn codi, ond maent yn adlewyrchu'r hyn sy'n digwydd gyda mathau arbennig o nwyddau sy'n cael effaith ar gostau'r contractwr, e.e. bydd cysylltiad cryf iawn rhwng y ffactor chwyddiant a chost tanwydd ar gyfer y contract casglu gwastraff gan fod hwn yn gost sylweddol i'r contractwr.
 - Contractau lle mae'r cynnydd blynyddol yn cael ei gytuno trwy drafodaeth. Maent yn cynnwys, yn bennaf, ffioedd cartrefi gofal preswyl a nyrsio a chontractau gofal eraill. Nid y mynegai prisiau defnyddwyr yw'r prif ffactor o ran y cynnydd yn y prisiau hyn gan mai staffio yw'r brif gost. Mae lefel y chwyddiant yn gysylltiedig â chyflogau, a'r cynnydd yn y cyflog byw cenedlaethol a'r cyflog byw gwirioneddol yn arbennig.
 - Cytundebau fframwaith tymor hir lle mae'r pris blynyddol yn cael ei osod gan y fframwaith ac nid fel rhan o gytundeb unigol rhwng y Cyngor a'r cyflenwr / contractwr. Maent yn cynnwys ein prif gontractau ynni. Unwaith eto, bydd cynnydd yn y pris yn gysylltiedig â ffactorau penodol sy'n ymwneud â'r nwyddau a gyflenwir, yn hytrach na defnyddio'r mynegai prisiau defnyddwyr fel sail i'r cynnydd.
 - Nwyddau a gwasanaethau sy'n cael eu prynu pryd a phan fydd eu hangen, naill ai trwy broses dendro untro, derbyn dyfynbrisiau neu godi archeb. Mae'r costau hyn yn ddarostyngedig i bwysau chwyddiant gan fod y pris y mae'r Cyngor yn ei dalu'n ddibynnol ar y pris pan gyflenwir yr archeb neu pan dderbynnir y tendr.
- 4.5.3.** Wrth lunio'r gyllideb ddigsymyd, caniatwyd ar gyfer y lefel chwyddiant a benderfynwyd gan gontract penodol. Mae'r ffaith fod y cynnydd ar gyfer chwyddiant ym mhrif gontractau'r Cyngor yn seiliedig ar lefelau chwyddiant yn yr Hydref yn ystod y flwyddyn flaenorol (defnyddir chwyddiant yn Hydref 2023 i gynyddu prisiau o fis Ebrill 2024), wedi gweithio yn erbyn y Cyngor a chaniatwyd ar gyfer cynnydd o rhwng 5% a 7%.

4.5.4. Costau Ynni

- Mae'r pwysau ar brisiau ynni wedi lleihau yn ystod 2023/24, yn dilyn cynnydd sylweddol yn 2022/23. Bydd contract ynni corfforaethol y Cyngor yn cael ei adnewyddu ym mis Hydref 2024 a gallai'r penderfyniad hwn effeithio ar gostau ynni'r Cyngor o hynny ymlaen. Er hynny, ar sail y wybodaeth a ddarparwyd gan ddarparwr rheoli ynni presennol y Cyngor, amcangyfrifir y bydd cynnydd o thua 10% mewn prisiau nwy a thrydan yn 2024/25, gan ychwanegu £438k at gyllideb y Cyngor. Dylid nodi, fodd bynnag, y bydd buddsoddiad parhaus y Cyngor i leihau defnydd ynni'r Cyngor yn cael effaith gadarnhaol ac yn lleihau costau ynni'r Cyngor.

4.5.5. Chwyddiant yng Nghontractau Gofal y Gwasanaethau Cymdeithasol

- Mae'r Cyngor yn gosod ffi flynyddol ar gyfer cartrefi preswyl a nyrsio bob blwyddyn, ac mae'r ffigwr hwn yn seiliedig ar y fethodoleg ffioedd a ddefnyddiwyd gan Gyngorau yng Ngogledd Cymru ers nifer o flynyddoedd. Mae darparwyr cartrefi gofal wedi cyflwyno nifer o sylwadau, yn lleol a chenedlaethol, yn nodi nad yw'r ffioedd presennol yn ddigonol ac na fydd eu busnesau'n gynaliadwy oni bai eu bod yn derbyn cynnydd sylweddol.
- Mae nifer o ddarparwyr yn anfodlon derbyn cleientiaid am y ffi a osodwyd gan y Cyngor ac mae'r gost wirioneddol yn uwch. Mae Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol Gogledd Cymru'n yn edrych ar y mater hwn i geisio cytuno ar fethodoleg gyllido i'w defnyddio, pa gostau sydd angen eu cynnwys, y sylfaen ar gyfer y costau hynny a'r elw ar fuddsoddiad y gall darparwyr ei ddisgwyl. Mae'n annhebygol y deuir i gytundeb cyn gosod cyllideb 2024/25. Mae'n rhaid i Ynys Môn ystyried hefyd y math o ddarparwyr sy'n gweithredu'n lleol. Maent yn ddarparwyr bychan ac nid ydynt yn wynebu'r un fath o bwysau ar gostau â ddarparwyr mwy sy'n gweithredu mewn ardaloedd yn nes at ffin Lloegr.
- Mae'r Cyflog Byw Cenedlaethol yn ffactor sylweddol yng nghostau'r sector preswyl a nyrsio a'r sector gofal cartref, gan fod darparwyr yn defnyddio'r ffigwr hwn fel man cychwyn ar gyfer pennu cyflogau eu gweithwyr. O fis Ebrill 2024, bydd y Cyflog Byw Cenedlaethol yn codi o £10.42 i £11.44, sef cynnydd o 9.8%. Mae hwn yn gost nad yw'n bosib i ddarparwyr ei osgoi ac mae'n debygol o gael ei drosglwyddo i'r Cyngor trwy ffioedd uwch. Ar ôl ystyried y costau sy'n cael eu heffeithio gan y Cyflog Byw Cenedlaethol a'r costau sy'n cael eu heffeithio gan lefel cyffredinol chwyddiant, mae rhagdybiaeth o 8% wedi'i gynnwys ar gyfer ffioedd preswyl a nyrsio. Bydd hyn yn golygu cynnydd o £700k yng nghostau'r Cyngor (heb ystyried y cynnydd yn y galw).
- Bydd y cynnydd yn y Cyflog Byw Cenedlaethol hefyd yn effeithio ar gyllidebau gofal eraill, gan gynnwys gofal cartref, lleoliadau preswyl yn y Gwasanaethau Oedolion (Iechyd Meddwl ac Anableddau Dysgu) a gofal a ddarperir trwy'r cynllun taliadau uniongyrchol. Os yw'r gofal yn cael ei ddarparu gan leoliad preswyl neu nyrsio, mae'r rhagdybiaeth ar gyfer chwyddiant fel y nodir uchod, ond, ar gyfer gofal cartref a chostau taliadau uniongyrchol, rhagdybir y bydd y costau'n cynyddu yn unol â'r cynnydd yn y Cyflog Byw Cenedlaethol, sef 9.8%. Bydd y cynnydd yn ychwanegu £1.41m at gyllideb y Cyngor.

4.5.6. Chwyddiant Cyffredinol

- Mae chwyddiant cyffredinol (y mynegai prisiau defnyddwyr) wedi gostwng o'i lefel uchaf ym mis Hydref 2022, sef 11%, i'r gyfradd bresennol o 3.9% (Rhagfyr 2023). Mae disgwyl i chwyddiant ostwng ymhellach yn ystod y misoedd nesaf, a chyrraedd 2.5% erbyn mis Mawrth 2025. Amcangyfrifir y bydd chwyddiant yn 3.1% ar gyfartaledd yn 2024/25, ynghyd â chywiriad bychan yn y swm a ganiatawyd yng nghyllideb 2023/24 (0.7%). Golyga hyn y bydd 3.8% yn cael ei ddefnyddio fel ffigwr chwyddiant cyffredinol ar gyfer y rhan fwyaf o gyllidebau nad oes cyfradd chwyddiant penodol ar eu cyfer.
- Amcangyfrifir y bydd cynnydd o £1.76m yng nghyllideb y Cyngor oherwydd chwyddiant cyffredinol.

4.5.7. Ffioedd a Thaliadau

- Mae cyllideb y Cyngor yn cynnwys nifer o ffioedd a thaliadau, gyda rhai'n cael eu pennu gan Lywodraeth Cymru, deddfwriaeth benodol neu gyrff allanol eraill, tra bod eraill yn cael eu pennu gan y Cyngor. Yn 2023/24, roedd cyfanswm cyllideb ffioedd a thaliadau'r Cyngor yn £12.47m, gyda £5.7m o dan reolaeth y Cyngor. Mae'r Pwyllgor Gwaith wedi pennu cynnydd o 5% yn y ffioedd a thaliadau y gellir eu rheoli, ond caiff bob gwasanaeth benderfynu ar ffioedd a thaliadau unigol. Rhagwelir y bydd y cynnydd o 5% yn cynhyrchu £285k o incwm ychwanegol.
- Mae ffioedd a thaliadau statudol a Grantiau eraill gan y Llywodraeth yn cyfrannu tua £30m tuag at gyllideb refeniw net 2023/24. Byddai cynnydd o 3%, yn unol â'r mynegai prisiau defnyddwyr a chynnydd yn y Cyllid Allanol Cyfun, yn cynhyrchu swm ychwanegol o £971k, er bod y setliad dros dro yn dangos y bydd rhai grantiau'n cael eu rhewi ac eraill eu cwtogi.

4.6. Niferoedd Disgyblion

Bob blwyddyn, mae effaith y newid mewn niferoedd disgyblion yn y sectorau cynradd ac uwchradd yn cael ei ystyried fel rhan o'r broses gosod cyllideb, ac mae niferoedd disgyblion ym mis Medi 2023 yn cael eu defnyddio fel sail i gyllideb 2024/25. Ar gyfer 2024/25, mae niferoedd disgyblion cynradd wedi parhau i ostwng, gyda gostyngiad pellach o 156 disgybl, tra bod 58 yn fwy o ddisgyblion uwchradd. Effaith net y newidiadau hyn yw gostyngiad o £467k yn y gyllideb ar gyfer ysgolion cynradd a chynnydd o £263k yn y gyllideb ar gyfer ysgolion uwchradd.

Ar hyn o bryd mae Canolfan Addysg y Bont yn gweithredu ar gapasiti llawn ac ni all gymwys disgyblion ychwanegol. Ni fu newid yn niferoedd y disgyblion yng Nghanolfan Addysg y Bont. Er hynny, mae dwyster anghenion dysgu'r disgyblion sy'n cael eu haddysgu yng Nghanolfan Addysg y Bont wedi cynyddu yn ystod y blynyddoedd diwethaf, gan olygu bod angen mwy o staff i addysgu pob disgybl. Nid yw'r fformiwla cyllido'n adlewyrchu'r newid hwn ac, oherwydd hynny, mae'r gyllideb ysgolion arbennig wedi cael ei hail-ddatgan a'i chynyddu gan £271k i adlewyrchu'r ffaith fod anghenion y disgyblion wedi newid.

4.7. Ardoll y Gwasanaeth Tân

Mae cyllideb y Cyngor yn cynnwys ardollau a godir ar y Cyngor gan gyrff eraill sydd â phŵer statudol i osod ardoll. Y brif ardoll a godir yw ardoll Awdurdod Tân Gogledd Cymru, sydd yn gosod ardoll gyffredinol ar gyfer y chwe awdurdod yng Ngogledd Cymru, cyn iddi gael ei dyrannu rhwng y chwe awdurdod ar sail y boblogaeth. Yn ystod 2023, cynhaliodd Awdurdod Tân Gogledd Cymru ymgynghoriad ynglŷn â newidiadau i'r gwasanaeth ac mae'n bwriadu cyflwyno cynnydd o 10.8% yn yr ardoll ar gyfer y chwe awdurdod, gan greu cynnydd o £4.8m yn y gyllideb. Fodd bynnag, oherwydd newid yn y boblogaeth, mae cyfraniad Ynys Môn tuag at yr ardoll yn cynyddu o 9.92% i 10.03% o gyfanswm yr ardoll. Mae hyn yn golygu cynnydd o £533k yn yr ardoll y bydd rhaid i'r Cyngor ei dalu, ac mae hyn yn cyfateb i gynnydd o 1.12% yn y Dreth Gyngor. Bydd yr ardoll a gyllidir gan y Cyngor yn cynyddu i £4.936m.

4.8. Ardoll y Cyd-bwyllgor Corfforedig

Mae'n ofynnol yn awr i'r 6 Awdurdod yng Ngogledd Cymru sefydlu Cyd-bwyllgor Corfforedig i fod yn gyfrifol am bolisi strategol ym maes cludiant a chynllunio, a datblygu economaidd ar lefel ranbarthol. Roedd cyfran y Cyngor o'r ardoll a osodwyd ar gyfer 2023/24 yn £76k. Er nad yw'r Cyd-bwyllgor Corfforedig wedi gwneud penderfyniad terfynol, ni ragwelir cynnydd yn yr ardoll yn ystod 2024/25.

4.9. Costau Cyllido Cyfalaf

Mae Costau Cyllido Cyfalaf yn cynnwys y Ddarpariaeth Refeniw Isaf (DRI), costau llog blynyddol ar fenthyciadau cyfredol a llog a dderbynnir ar fuddsoddiadau. Yn 2022, newidiodd y Cyngor y polisi DRI, gan fabwysiadu'r dull blwydd-dal, ac arweiniodd hyn at ostyngiad sylweddol yn y gyllideb ar gyfer 2023/24. Serch hynny, mae'r dull blwydd-dal yn golygu fod y gost DRI yn cynyddu bob blwyddyn, a hynny heb ddwyn i ystyriaeth unrhyw fenthyciadau newydd sydd wedi eu cymryd.

Mae balansau arian parod y Cyngor wedi bod yn uchel ers 2020, a'r strategaeth a fabwysiadwyd oedd defnyddio'r balansau arian parod yn hytrach na benthycyn allanol. Fodd bynnag, gan fod cronfeydd wrth gefn y Cyngor a balansau ysgolion wedi gostwng, mae balansau arian parod y Cyngor yn agosáu at yr isafswm a osodwyd, a bydd rhaid cymryd benthyciadau newydd yn 2024/25 (amcangyfrifir hyd at £15m). Bydd hyn yn cynhyrchu costau DIR a llog ychwanegol o £847k.

Roedd cyfraddau llog yn eithriadol o isel rhwng 2020 a 2022 ac, o ganlyniad, ychydig iawn o incwm a gynhyrchwyd gan fuddsoddiadau. Ond newidiodd y sefyllfa yn 2022 a pharhau i godi wnaeth cyfraddau llog yn ystod 2023. Roedd y cynnydd yn y gyfradd llog a balansau arian parod uchel yn caniatáu i'r Cyngor osod cyllideb o £1.036m ar gyfer 2023/24. Rhagwelir y bydd cyfraddau llog yn parhau ar y lefel bresennol tan ganol 2024 o leiaf, ac mae disgwyl iddynt ostwng yn raddol wedi hynny. Serch hynny, ac fel y nodir uchod, mae lefel yr arian parod sydd ar gael i'w fuddsoddi wedi gostwng, felly, bydd yr elw ar fuddsoddiadau'n is yn 2024/25 o gymharu â 2023/24. Yr amcangyfrif ar gyfer y gyllideb yw £670k, sef gostyngiad o £366k.

Effaith cyffredinol y DRI a'r costau llogau yw cynnydd o £1.42m yn y gyllideb cyllido cyfalaf.

4.10. Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor

Ers 2011, mae'r gost o ddarparu cymorth ariannol i'r rhai hynny sydd angen cymorth i dalu eu Dreth Gyngor wedi ffurfio rhan o gyllideb y Cyngor, ond mae'r swm sy'n cael ei gynnwys yn Asesiad Gwariant Safonol y Cyngor wedi aros fwy neu lai'r un fath. Gan fod lefel y Dreth Gyngor wedi cynyddu a nifer y bobl sy'n hawlio wedi newid, mae Trethdalwyr y Cyngor wedi gorfod ysgwyddo costau ychwanegol y cynllun. Mae cysylltiad uniongyrchol rhwng y cynnydd yn y gyllideb hon a'r cynnydd terfynol yn y Dreth Gyngor. Wrth ganiatáu am hynny, a chynnydd o 1% yn yr achosion, bydd angen cynnydd o £681k yn y gyllideb.

4.11. Cyllidebau sy'n cael eu harwain gan y galw

Nid yw'r rhagolygon presennol ar gyfer 2023/24 yn dangos y bydd gan y Cyngor orwariant sylweddol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, ac mae hynny'n awgrymu nad oes unrhyw bwysau ar y gyllideb sydd ddim yn cael ei gyllido. Serch hynny, nid yw'r ffigwr cyffredinol yn cynrychioli'r sefyllfa wirioneddol gan fod y gyllideb yn cynnwys gorddarpariaeth fydd yn cael ei gywiro yn y gyllideb ddisymyd, arbedion unwaith ac am byth yn gysylltiedig â swyddi gwag a chostau eraill nad ydynt yn gysylltiedig â chyfflogau, yn ogystal â grantiau intro ychwanegol, ac mae cronfeydd wrth gefn clustnodedig, sy'n darparu cyllid unwaith ac am byth, yn cael eu defnyddio gan ostwng lefel y gorwariant.

Trwy roi'r ffactorau hyn o'r neilltu, amlygir fod dwy brif gyllideb yn wynebu pwysau o ran galw a chostau, a bydd angen eu cywiro yn y gyllideb ar gyfer 2024/25. Y meysydd sy'n wynebu pwysau yw cyllidebau gofal cymdeithasol, sydd yn bennaf yn darparu gwasanaethau statudol i'r bobl fwyaf bregus mewn cymdeithas. Mae'n rhaid i'r Cyngor ddarparu'r gwasanaethau hyn a gall fod gofyn brys i ddarparu gofal i sicrhau fod iechyd neu ddiogelwch y cleient yn cael ei gynnal. Gall canfod lleoliadau ar fyr rybudd, mewn sector lle mae'r galw'n uwch na'r cyflenwad, gynyddu costau'n sylweddol a gall hyn fod tu hwnt i reolaeth y Cyngor.

Amcangyfrifir fod cynnydd mewn achosion a chostau cynyddol yn y sector gofal yn golygu fod angen cywiro'r gyllideb (a hynny'n ychwanegol i chwyddiant) a bod angen ychwanegu £2.9m ar gyfer Gofal Cymdeithasol Oedolion a £0.9m ar gyfer Gwasanaethau Plant. Mae'r symiau hyn wedi'u cynnwys yn y gyllideb ddisymyd.

4.12. Defnyddio Premiwm y Dreth Gyngor

Mae premiwm y Dreth Gyngor ar dai gwag ac ail gartrefi'n cynhyrchu incwm ychwanegol i'r Cyngor, ac mae cyfran o'r incwm ychwanegol hwn yn cyllido cynlluniau i gynorthwyo pobl ifanc leol i brynu eu tŷ eu hunain ar yr Ynys. Yn 2023/24, dyrannwyd £1.2m o'r cyllid ychwanegol i'r perwyl hwn, ynghyd â £300k i roi gofyniad cynllunio diwygiedig mewn perthynas ag ail gartrefi (erthygl 4) ar waith, a'i weinyddu. At ddibenion y gyllideb ddisymyd, mae'r gyllideb o £1.2m yn parhau, ond dilëwyd y swm o £300k.

4.13. Cyllidebau wrth Gefn

Fel rhan o'r broses gosod cyllideb, mae nifer o gyllidebau wrth gefn yn cael eu hymgorffori yn y gyllideb i gwrdd â chostau tymor penodol, risgiau posib a all fod angen eu cyllido yn ystod y flwyddyn, neu fel cyllidebau wrth gefn cyffredinol a ddefnyddir yn ystod y flwyddyn wrth i'r gyllideb wynebu pwysau ychwanegol neu yn sgil digwyddiadau annisgwyl. Mae cael cyllidebau wrth gefn yn bwysig iawn ac mae'n lliniaru'r risg fod gwariant annisgwyl yn cael effaith andwyol ar gynaliadwyedd ariannol y Cyngor. Mae oed a chyflwr presennol stoc asedau'r Cyngor yn cynyddu'r risg y bydd y Cyngor yn wynebu mwy o wariant annisgwyl er mwyn caniatáu i wasanaethau barhau i gael eu darparu o adeiladau lle mae problemau mawr yn codi.

Roedd cyfanswm y gyllideb yn 2023/24 yn £1.018m ac, yn dilyn ail-asesu'r sefyllfa, y gofyn ar gyfer cyllideb 2024/25 yw £1.226m.

4.14. Newidiadau eraill y mae'r Cyngor wedi ymrwymo iddynt

Wrth lunio'r cyllidebau disymyd, mae nifer o fân gywiriadau wedi cael eu gwneud i adlewyrchu newidiadau angenrheidiol neu benderfyniadau blaenorol i gynyddu cyllidebau unigol. Effaith net y newidiadau hyn yw cynnydd o £450k yn y gyllideb ddisymyd gyffredinol. Mae'r prif newidiadau'n ymwneud â gostyngiad yng nghyfraniad grant Y Gymdeithas tuag at yr Oriel, £123k, y gost ychwanegol o ddarparu prydau ysgol am ddim i bob disgybl ysgol gynradd, £29k, ac effaith y newid yn nifer y diwrnodau ysgol, £92k.

5. Y SEFYLLFA GYLLIDO

5.1. Ar ôl ystyried y setliad dros dro gan Lywodraeth Cymru (fel y caiff ei nodi ym mharagraff 3) a'r prif newidiadau i'r gyllideb (fel y cânt eu nodi ym mharagraff 4), mae'r sefyllfa gyllido cyn cynyddu'r Dreth Gyngor yn cael ei nodi yn Nhabl 3 isod:-

Tabl 3			
Y Bwlch Cyllido yng Nghyllideb 2024/25			
	Cyf.	£'m	£'m
Cyllideb Derfynol 2023/24			174.570
Y Prif Addasiadau i'r Gyllideb (fel y cânt eu nodi ym Mharagraff 4)			
Chwyddiant Cyflogau a Chostau Staffio Eraill	4.2 i 4.3	4.160	
Addasiadau Pensiwn yn sgil ailbriso Pensiynau	4.4	0.653	
Chwyddiant nad yw'n ymwneud â Chyflogau	4.5	2.750	
Niferoedd Disgyblion	4.6	0.067	
Ardollau	4.7 i 4.8	0.514	
Costau Cyllido Cyfalaf	4.9	1.424	
Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor	4.10	0.681	
Gwasanaethau sy'n cael eu harwain gan y Galw	4.11	3.816	
Cyllidebau wrth Gefn a newidiadau eraill yr ymrwymwyd iddynt	4.12 i 4.14	0.357	
			14.422
Cyllideb Refeniw Net Ddisymyd 2023/24			188.992
Cyllidir Gan			
Grant Cynnal Refeniw		(101.631)	
Cyfran o'r Gronfa Trethi Annomestig		(25.342)	
Cyfanswm Cyllid Allanol Cyfun			(126.973)
Cyllideb Dreth Gyngor 2023/24 (wedi'i addasu ar gyfer y newid yn sylfaen y dreth a chynnydd yn y premiwm ar ail gartrefi)			(47.628)
Cyfanswm Cyllid cyn cynyddu'r Dreth Gyngor			(174.601)
(Gwarged) / Diffyg Cyllido (cyn gwneud unrhyw newid i'r Dreth Gyngor)			14.391

5.2. Byddai angen cynnydd o 30.2% yn y Dreth Gyngor i gyllido'r diffyg o £14.39m. Byddai hyn yn golygu fod y gost ar gyfer eiddo Band D yn £1,869.49, sef cynnydd blynyddol o £433.63 a chynnydd o £8.34 yr wythnos. Er mwyn lleihau'r cynnydd yn y Dreth Gyngor, byddai'n rhaid defnyddio cronfeydd wrth gefn y Cyngor neu wneud arbedion yn y gyllideb refeniw. Mae pob £1m o gronfeydd wrth gefn a ddefnyddir, neu arbedion a weithredir, yn golygu gostyngiad o 2.43% yn y cynnydd yn y Dreth Gyngor.

6. RISGIAU CYLLIDEBOL

6.1. Wrth osod y gyllideb, mae angen asesu nifer o risgiau ariannol a allai greu costau ychwanegol i'r Cyngor. Mae'r gyllideb arfaethedig yn darparu ar gyfer rhai o'r risgiau hyn, ond nid yw risgiau eraill wedi eu cynnwys a phe bai'r risg yn cael ei wireddu, gan greu cost ariannol yn 2024/25, byddai balansau a chronfeydd wrth gefn cyffredinol y Cyngor yn cwrdd â'r gost. Yn yr hinsawdd economaidd bresennol, mae'n amlwg fod nifer o'r risgiau hynny tu hwnt i reolaeth y Cyngor e.e. y galw am ddarparu gwasanaethau statudol, cost pensiynau, ardollau sy'n cael eu pennu gan gyrff eraill, gofynion gwasanaeth newydd neu wahanol a bennir gan Lywodraeth Cymru a / neu Lywodraeth y DU.

- 6.2.** Rhagwelir y bydd gan y Cyngor falansau cyffredinol heb eu dyrannu gwerth £11.1m ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, ynghyd â £3.3m o gronfeydd wrth gefn clustnodedig y gellir eu dychwelyd i falansau cyffredinol y Cyngor. Fel canllaw cyffredinol, mae'r Pwyllgor Gwaith wedi gosod isafswm ar gyfer y balans gyffredinol o 5% o'r gyllideb refeniw net. Ar sail y gyllideb refeniw net ddisymyd ar gyfer 2024/25, a ddaw i gyfanswm o thua £190m, yr isafswm fyddai ei angen yw £9.5m. Byddai hyn yn gadael swm posib o £4.9m a fyddai ar gael i gynorthwyo i gyllido'r gyllideb refeniw dros y ddwy neu dair blynedd nesaf, ond mae'n rhaid nodi fod sefyllfa ariannol y Cyngor yn cael ei wanhau wrth ostwng lefel y balansau cyffredinol a'r cronfeydd wrth gefn clustnodedig, a gallai arwain at broblemau ariannol yn y dyfodol pe byddai'n rhaid cyllido unrhyw wariant annisgwyl sylweddol e.e. cyllido gorwariant yn y gyllideb refeniw yn y dyfodol.
- 6.3.** Mae sefyllfa bresennol cyllideb refeniw 2023/24 yn amcangyfrif gorwariant bychan o 0.2% yn y gyllideb net ac, er bod rhoi amcangyfrif cywir o lefel terfynol y gwariant yn anodd, nid oes disgwyl ar hyn o bryd i'r gorwariant godi'n sylweddol ac ni fydd yn cael effaith sylweddol ar lefel y balansau cyffredinol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol hon.
- 6.4.** Bu'n rhaid gwneud nifer o ragdybiaethau wrth lunio'r gyllideb refeniw ddrafft. Mae'r rhagdybiaethau'n seiliedig ar farn broffesiynol y Tîm Cyllid a staff eraill y Cyngor, rhagolygon allanol Llywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU neu gyrff proffesiynol eraill, a gwybodaeth hanesyddol ac ystadegol arall. Mae effaith bosib camgymeriadau yn y rhagdybiaethau ar y gyllideb refeniw yn cael eu nodi isod:-

- **Dyfarniad Cyflog** – fel y nodwyd ym mharagraff 4.2 uchod, mae'r gyllideb wedi cael ei chynyddu i adlewyrchu amcangyfrif o'r dyfarniadau cyflog ar gyfer 2024/25, ond mae ansicrwydd sylweddol yn parhau ynghylch y dyfarniadau cyflog. Nid yw'r Undebau wedi cyflwyno eu hawliad ar gyfer 2024/25 eto a gallai'r dyfarniad cyflog fod yn uwch na'r 3.5% y caniatwyd ar ei gyfer. Mae pob 1% uwchben y ffigur hwn yn ychwanegu tua £1m at fil cyflogau'r Cyngor.
- **Y Cyflog Byw Cenedlaethol** – cyhoeddodd Llywodraeth y DU y byddai cynnydd o 9.8%, i £11.44 yr awr, yn y Cyflog Byw Cenedlaethol (sef yr isafswm cyflog yn flaenorol) ym mis Ebill 2024. Mae'r Cyflog Byw Cenedlaethol yn rhoi pwysau ar gyllideb y Cyngor mewn dwy ffordd h.y. yr hyn y mae'n ei dalu i'w staff ei hun a'r hyn y mae ei brif gontractwyr yn ei dalu i'w staff.
- Y pwynt isaf ar raddfa gyflog y Cyngor ar gyfer 2023/24 yw £22,737, neu £11.79 yr awr, sef dim ond £0.35 yn uwch na'r Cyflog Byw Gwirioneddol. Wrth gwrs, bydd dyfarniad cyflog yn cael ei dalu ym mis Ebrill 2024, gan gynyddu'r ffigur hwn a chreu mwy o fwllch. Er hynny, dylid nodi fod y raddfa genedlaethol yn cynnwys pwynt sydd yn is na'r isafswm a delir gan y Cyngor, ac mae'r pwynt isaf yn £11.58 yr awr ar hyn o bryd, dim ond £0.17 yn uwch na'r Cyflog Byw Cenedlaethol. Pe bai cynnydd sy'n uwch na chwyddiant yn y Cyflog Byw Cenedlaethol ym mis Ebrill 2025, byddai angen cynnydd tebyg yn y graddfeydd cyflog i sicrhau fod y pwynt isaf yn parhau i fod yn uwch na'r Cyflog Byw Cenedlaethol.

Mae nifer fawr o staff a gyflogir gan brif gontractwyr a darparwyr gwasanaeth y Cyngor yn derbyn cyflog sydd yn cyfateb i'r Cyflog Byw Cenedlaethol, neu o gwmpas y lefel honno. Mae hyn yn arbennig o wir yn y sector gofal (cartrefi gofal preswyl a nyrsio, gofal cartref ac ati). Byddai cynnydd i'r Cyflog Byw Cenedlaethol yn arwain at gynnydd yn y Cyflog Byw Gwirioneddol (ar hyn o bryd, mae'r Cyflog Byw Gwirioneddol yn £11.58 yr awr yn uwch na'r Cyflog Byw Cenedlaethol). Mae Llywodraeth Cymru yn ei gwneud yn ofynnol i Cynghorau ddarparu digon o gyllid i ganiatau darparwyr i dalu'r Cyflog Byw Gwirioneddol a bydd y cynnydd yn y ffigur yma'n cael ei adlewyrchu yn y cynnydd mewn ffioedd y mae'n rhaid i'r Cyngor eu talu i'r contractwyr a'r darparwyr gwasanaeth. Er y caniatwyd ar gyfer cynnydd mewn cyllid, mae risg na fydd yn ddigon i gwrdd â'r hyn y bydd darparwyr yn gofyn amdano gan y gallant hwythau hefyd wynebu pwysau oherwydd chwyddiant cyffredinol, yn enwedig costau bwyd, ynni a thanwydd.

- **Chwyddiant Cyffredinol** – Yn ystod y 12 mis diwethaf, mae lefel chwyddiant cyffredinol mewn prisiau wedi gostwng a disgwylir iddo barhau i ostwng tuag at y targed o 2% a osodwyd gan Fanc Lloegr. Fodd bynnag, mae risg y gallai chwyddiant ostwng yn araf, neu nad yw chwyddiant mewn prisiau rhai nwyddau neu wasanaethau y mae'r Cyngor yn eu prynu yn gostwng yn unol â'r mynegai prisiau defnyddwyr. Wrth i raddfa chwyddiant ostwng, mae llai o risg fod y gyllideb yn cynnwys lwfans sydd yn sylweddol uwch neu is na'r gofyn.
- **Costau Ynni** – Mae'r Cyngor yn prynu nwy a thrydan trwy gytundeb fframwaith, ac mae prisiau'n codi bob mis Hydref. Roedd y cynnydd ym mis Hydref 2023 yn is na'r flwyddyn flaenorol, ond mae risg y bydd prisiau'n codi o ganlyniad i ffactorau allanol cyn i'r prisiau newid eto ym mis Hydref 2024. Mae'r gyllideb yn caniatáu ar gyfer cynnydd pellach o 10% mewn costau yn 2024/25. Byddai datrys y rhyfel yn Wcráin a Phalesteina yn llacio pwysau ar brisiau ynni'n sylweddol ond, i'r gwrthwyneb, gallai prisiau gynyddu'n sylweddol unwaith eto pe bai'r rhyfeloedd hyn yn dwysau.
- **Y Galw am Wasanaethau** – Mae'r gyllideb yn gwneud darpariaeth ar gyfer darparu gwasanaethau yn unol â lefel bresennol y galw mewn rhai gwasanaethau lle gall y galw amrywio (Gwasanaethau Plant, Gofal Cymdeithasol Oedolion, Digartrefedd, Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor). Bydd unrhyw gynnydd sylweddol yn y galw am wasanaethau'n creu costau ariannol ychwanegol i'r Cyngor na fyddai darpariaeth ar eu cyfer yn y cyllidebau presennol.
- **Incwm Grantiau** – Fel y nodir yn Nhabl 2 uchod, yn ogystal â'r cyllid a dderbyniwyd trwy'r Cyllid Allanol Cyfun, mae'r Cyngor yn derbyn lefelau sylweddol o gyllid ychwanegol ar ffurf grantiau penodol gan Lywodraeth Cymru ac eraill. Pan fydd lefel cyllid grant penodol yn gostwng, neu nid yw'n cynyddu i adlewyrchu'r cynnydd yng nghostau, nid yw bob amser yn bosib ymateb yn gyflym i'r newid gan fod y gwasanaeth a gyllidir gan y grant wedi'i ymgorffori yn y gwasanaeth a gyllidir gan gyllideb graidd y Cyngor. Felly, mae oedi rhwng gostwng y cyllid a gallu'r Cyngor i leihau'r costau cysylltiedig drwy aildrefnu'r gwasanaeth.
- **Targedau Incwm o Ffioedd a Thaliadau** – Wrth i'r argyfwng costau byw barhau i effeithio ar incwm gwario teuluoedd, mae risg na fydd cymaint o ddefnydd o rai o wasanaethau'r Cyngor e.e. gwasanaethau hamdden, meysydd parcio, ceisiadau cynllunio a cheisiadau rheoliadau adeiladu. O ganlyniad, mae risg na fydd y targedau ar gyfer cyllidebau ffioedd a thaliadau'n cael eu cyflawni.

7. PONTIO'R BWLCH CYLLIDO

- 7.1. Wrth lunio'r gyllideb ddisymud, mae nifer o ragdybiaethau'n cael eu gwneud mewn perthynas â chwyddiant yn gysylltiedig â chyfflogau a phrisiau. Mewn perthynas â chyllideb ddatganoledig ysgolion, mae'r gyllideb ddisymud yn caniatáu ar gyfer cynnydd o £4.596m (9.3%) mewn termau ariannol, gan olygu fod cyfanswm y gyllideb ddatganoledig ysgolion yn £53.856m (heb gynnwys y gyllideb ôl-16). Bwriedir rhoi cap o 6.8% ar y cynnydd ar gyfer chwyddiant ac mae hyn yn golygu gostyngiad o £1.246m yn y gyllideb ddisymud.
- 7.2. Staffio yw'r brif gost a wynebir gan y Cyngor ac mae lleihau'r gweithlu cyffredinol yn gorfod bod yn rhan o unrhyw strategaeth i osod cyllideb gytbwys. Mae trosiant cyson o staff yn ystod y flwyddyn ac, wrth i swyddi ddod yn wag, bydd rheolwyr yn adolygu pob swydd a phenderfynu a oes modd cyflawni amcanion y swydd mewn ffordd mwy cost effeithiol. Nid yw'n bosib ar hyn o bryd nodi swyddi unigol a fydd yn creu arbedion, ond gosodwyd targed o £1m. Efallai na fydd yn bosib gwireddu'r arbedion o £1m yn llawn erbyn Ebrill 2024, a bydd rhaid defnyddio cronfeydd wrth gefn i gyllido'r gost yn y tymor byr, hyd nes bydd yr arbedion yn cael eu cyflawni.
- 7.3. Mae nifer o fesurau eraill wedi cael eu nodi i greu arbedion ac maent yn cael eu crynhoi yn Nhabl 4 isod ac mae rhagor o fanylion wedi'u cynnwys yn Atodiad 3.

7.4.

Tabl 4	
Crynodeb o Arbedion Arfaethedig yn y Gyllideb ar gyfer 2024/25	
	£'000
Effeithlonrwydd / Moderneiddio / Rhesymoli gwasanaethau	607
Codi incwm yn fwy na chwyddiant / Cynhyrchu incwm o ffynonellau newydd	365
Gostwng Grantiau a Chyfraniadau i Sefydliadau Allanol	73
Cwtogi Gwasanaethau	282
Cyfanswm Arbedion Arfaethedig yn y Gyllideb	1,327

- 7.5. Yn 2023/24, dyrannodd y Cyngor £1.2m o'r premiwm a gasglwyd i gyllido grantiau tai a benthyciad i gynorthwyo prynwyr tro cyntaf. Mae tanwariant a gafwyd yn ystod blynyddoedd blaenorol yn cael ei gadw mewn cronfeydd wrth gefn clustnodedig ac, ar hyn o bryd, mae gan y Cyngor ddigon o gyllid yn y cronfeydd wrth gefn clustnodedig i gyllido'r cyllidebau hyn, gan olygu nad oes angen y dyraniad blynyddol. Argymhellir, felly, nad yw'r gyllideb o £1.2m yn cael ei chynnwys yn y gyllideb ar gyfer 2024/25, am flwyddyn yn unig, a'i bod yn cael ei hadfer yn 2025/26.
- 7.6. Yn seiliedig ar y newidiadau uchod i'r gyllideb ddisymud, byddai'r bwlch cyllido'n gostwng i £184.219m.
- 7.7. Amcangyfrifir y bydd gan y Cyngor falansau cyffredinol o £11.1m ar ddiwedd blwyddyn ariannol 2023/24, ond mae hyn ar yr amod na cheir unrhyw orwariant sylweddol neu gynnydd yn y galw am wasanaethau statudol yn ystod ail hanner 2023/24. Polisi cyffredinol y Cyngor yw cadw o leiaf 5% o werth y gyllideb refeniw net fel balansau cyffredinol. Ar sail y gyllideb ar gyfer 2024/25, byddai isafswm y balans cyffredinol yn £9.5m. Byddai defnyddio £1.6m o'r balansau cyffredinol yn darparu cyllid ychwanegol i gau'r bwlch cyllido ac yn cynnal y balansau cyffredinol ar lefel sydd yn unol â pholisi'r Cyngor.
- 7.8. Dylid nodi hefyd fod gan y Cyngor cronfeydd wrth gefn clustnodedig gwerth £19.6m ar ddechrau'r flwyddyn ariannol. Mae adolygiad o'r cronfeydd wrth gefn sy'n weddill wedi nodi y gellid dychwelyd £3.3m i'r balansau cyffredinol os oes angen, a byddai hynny'n digwydd ar ddiwedd y flwyddyn ariannol pan fydd y sefyllfa ar ddiwedd y flwyddyn ariannol yn hysbys.
- 7.9. Mae'r Pwyllgor Gwaith wedi cytuno i gynyddu'r premiwm ar ail gartrefi o 75% i 100% a bydd y newid hwn yn cael ei gynnwys fel rhan o'r penderfyniad terfynol ar y Dreth Gyngor a roddir gerbron y Cyngor ym mis Mawrth 2024. Yn seiliedig ar sail y dreth a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith ym mis Tachwedd 2023, bydd y newid hwn yn cynhyrchu swm ychwanegol o £545k (a hynny cyn ychwanegu unrhyw gynnydd yn lefel y Dreth Gyngor). Bwriedir defnyddio'r incwm ychwanegol i gyllido costau gwasanaethau sy'n rhoi cymorth cyffredinol i drigolion Ynys Môn sy'n cael eu heffeithio gan y nifer uchel o ail gartrefi (cymorth lles, atal digartrefedd, gofal cymdeithasol, datblygu economaidd) a chynorthwyo i gefnogi'r gwasanaethau hynny sy'n cael eu heffeithio yn ystod y tymor ymwelwyr (rheoli cyrchfan, gwastraff, toiledau cyhoeddus).
- 7.10. Mae pob 1% o gynnydd yn y Dreth Gyngor yn cynhyrchu £442k o dreth gyngor safonol a £35k o breimiwm ar dai gwag ac ail gartrefi, gan roi cyfanswm o £477k mewn incwm gros. Ar sail y gost i eiddo Band D yn 2023/24, sef £1,435.86, mae bob 1% o gynnydd yn golygu cynnydd o £14.39 yn y gost i eiddo Band D, neu £0.28 yr wythnos. Ar hyn o bryd, dreth gyngor y Cyngor yw'r 5ed isaf yng Nghymru ac mae'n £106 yn is na chyfartaledd Cymru.

7.11. Mae'r ffaith fod y cyllid gan Lywodraeth Cymru yn is na'r chwyddiant a'r pwysau ar alw am wasanaethau a wynebir gan y Cyngor yn golygu bod angen cynnydd yn y Dreth Gyngor sy'n uwch na chwyddiant er mwyn galluogi'r Cyngor i osod cyllideb sy'n cael ei gyllido'n llawn. Mae'r Pwyllgor Gwaith yn argymhell cynnydd o 9.78% yn y Dreth Gyngor, ynghyd â chynnydd ychwanegol o 1.12% i gyllido'r cynnydd yn ardoll y Gwasanaeth Tân. Gyda'i gilydd, mae hyn yn gynnydd o 10.9% ac mae'n golygu fod y gost ar gyfer eiddo Band D (heb gynnwys praeseptau'r Heddlu a Chynghorau Tref / Cymuned) yn codi i £1,592.37, sef cynnydd o £156.51 y flwyddyn, neu £3.01 yr wythnos. Bydd y cynnydd hwn yn cynhyrchu tua £5.194m o gyllid ychwanegol.

7.12. Ar sail yr uchod, mae cyllideb referniw arfaethedig cychwynnol 2024/25 wedi'i nodi yn Nhabl 5 isod:-

Tabl 5		
Cyllideb Arfaethedig Cychwynnol 2024/25		
	£'m	£'m
Cyllideb Refeniw Net Ddisymud 2024/25 (yn unol â Thabl 3)		188.992
Addasiadau Ychwanegol i'r Gyllideb		
Cyllido ysgolion 2.5% yn is na chwyddiant	(1.246)	
Lleihau'r Gweithlu	(1.000)	
Arbedion Cyllidebol Eraill – Tabl 4 ac Atodiad 3	(1.327)	
Defnyddio cyllid y Premiwm i gefnogi costau gwasanaethau	(1.200)	
		(4.773)
Cyllideb Arfaethedig Refeniw Net Gychwynnol 2024/25		184.219
Cyllidir Gan		
Grant Cynnal Refeniw	101.631	
Cyfran o'r Gronfa Trethi Annomestig	25.342	
Cyfanswm Cyllid Allanol Cyfun		126.973
Dreth Gyngor (yn cynnwys y premiwm a chynnydd o 10.9%)		(52.821)
Balansau Cyffredinol y Cyngor		(1.600)
Cronfeydd wrth gefn Clustnodedig y Cyngor		(2.825)
Cyfanswm Cyllid		184.219

7.13. Mae'r arbedion cyllideb o £4.733m a nodir uchod yn ymwneud â chyllid craidd y Cyngor yn unig. Bydd angen adolygu darpariaeth gwasanaeth a gyllidir gan grantiau. O ystyried yr her ariannol a wynebir gan y Cyngor, nid yw'n bosib i wasanaethau a gyllidir gan grant i barhau ar yr un lefel os yw'r grant yn cael ei dorri neu ddim yn cynyddu yn unol â'r costau uwch. Bydd hyn yn arwain at ostyngiadau mewn gwasanaethau, yn ychwanegol i'r cynigion a nodir yn yr adroddiad yma. Gall y gostyngiadau arwain at ostyngiad mewn gwasanaethau a cholli staff, lle bo eu cyflog yn cael ei gyllido'n llwyr neu'n rhannol o gyllid grant.

8. SEFYLLFA'R GYLLIDEB AR GYFER 2025/26

8.1. Mae llawer o ansicrwydd yn parhau ynghylch economi'r DU a ph'un a fydd yn dechrau adfer yn 2024/25, a pha effaith fyddai'r adferiad yn ei gael ar chwyddiant, cyfraddau llog, twf economaidd a lefelau cyllido ar gyfer Llywodraeth Cymru a llywodraeth leol yng Nghymru. Mae lefel uchel chwyddiant ar hyn o bryd yn golygu fod darogan costau yn y dyfodol yn anoddach ac mae'r gwahanol senarios yn amrywio'n fawr. Mae'r ffaith bod rhaid cynnal Etholiad Cyffredinol cyn Ionawr 2025 yn ychwanegu at yr ansicrwydd o ran cyllido yn y dyfodol.

- 8.2.** Mae'r argyfwng costau byw presennol hefyd yn ychwanegu at y galw am wasanaethau'r Cyngor, yn bennaf ym maes digartrefedd a darparu cymorth a chyngor ar ddyledion. Mae problemau ariannol mewn teuluoedd hefyd yn esgor ar broblemau iechyd meddwl a chwalfa deuluol ac mae hynny'n creu mwy o alw am ofal cymdeithasol ar gyfer oedolion a phlant. Bydd unrhyw gynnydd mewn diweithdra hefyd yn ychwanegu at y pwysau ar gyllideb Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor a dyledion nad oes modd eu casglu. Mae'r problemau presennol yn y GIG yn ychwanegu at y pwysau ar wasanaethau gofal cymdeithasol oedolion. Os bydd y rhyfeloedd yn Wcráin a Phalesteina yn parhau, bydd y pwysau ar gostau ynni yn parhau ac mae'r risg y bydd Covid yn ailymddangos yn bodoli o hyd.
- 8.3.** Nid yw cyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru a'r setliad dros dro ar gyfer llywodraeth leol yn datgan yn uniongyrchol beth fydd lefel y cyllid ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru, ond y rhagolygon cychwynnol yw na fydd cynnydd o fwy na 1% yn lefel y cyllid yn setliad 2025/26. Os caiff hyn ei wireddu, yna byddai cynnydd o £1.26m yng nghyllid y Cyngor.
- 8.4.** Er nad yw'r Pwyllgor Gwaith wedi penderfynu beth fydd y cynnydd yn y Dreth Gyngor yn y dyfodol, byddai cynnal y polisi tymor hir o gynnydd o 5% yn y Dreth Gyngor yn cynhyrchu swm ychwanegol o £2.6m, ond, oherwydd y cyfyngiadau cyllido presennol, nid yw cynnal cynnydd cyfartalog o 5% yn cael ei ystyried yn opsiwn ymarferol, oni bai bod gwasanaethau craidd a statudol y Cyngor yn cael eu torri'n sylweddol.
- 8.5.** Trwy ddefnyddio £4.425m o gronfeydd wrth gefn a £1.2m o gyllid o bremiwm y Dreth Gyngor i gydbwyso cyllideb 2024/25, byddai'n rhaid cyllido'r swm hwn o'r cyllid craidd ychwanegol yn y gyllideb ar gyfer 2025/26, parhau i'w gyllido o gronfeydd wrth gefn neu drwy ostwng y gyllideb yn barhaol.
- 8.6.** Os rhagdybir y bydd cyllid craidd yn cymryd lle'r swm o £5.625m sy'n cael ei gyllido o'r cronfeydd wrth gefn, byddai hyn yn golygu gostyngiad o £1.765m yn y cyllid craidd cyffredinol yn 2025/26 (£1.26m + £2.60m - £5.625m).
- 8.7.** Mae'r rhagolygon presennol ar gyfer chwyddiant yn awgrymu y bydd chwyddiant cyfartalog tua 2.5% ar ddechrau 2025/26, cyn gostwng i tua 1.5% erbyn diwedd Mawrth 2026. O ganlyniad, amcangyfrifir na fydd y cyllid ychwanegol yn 2025/26 ond yn ddigon i gwrdd â chynnydd mewn chwyddiant ac ni fydd unrhyw gyllid ar gael i gwrdd â'r defnydd a wneir o gronfeydd wrth gefn yn 2024/25, nac i gwrdd â'r cynnydd yn y galw am wasanaethau neu i fuddsoddi mewn gwasanaethau. Os yw'r adferiad economaidd yn wan ac os bydd chwyddiant yn parhau'n uwch na'r rhagolygon, ni fydd y cyllid ychwanegol yn ddigon i gwrdd â phwysau chwyddiant a bydd rhaid cwtdogi cyllidebau gwasanaeth. Fodd bynnag, nid oes sicrwydd o gwbl ynglŷn â maint y gostyngiad yn y cyllidebau hynny.
- 8.8.** Mae cydbwyso cyllideb 2024/25 wedi bod yn heriol iawn ond, ar sail y rhagdybiaethau presennol, mae'n amlwg na fydd y sefyllfa'n gwella yn 2025/26 ac mae'n debygol y bydd y broses o lunio cyllideb 2025/26 hyd yn oed yn anoddach, gan y bydd cronfeydd wrth gefn y Cyngor wedi gostwng a bydd yr holl arbedion cyllidebol y mae'n bosib eu gwneud, heb ostwng ansawdd ac ystod y gwasanaethau a ddarperir yn sylweddol, wedi cael eu rhoi ar waith yn barod. Yn y dyfodol, bydd rhaid i arbedion yn y gyllideb gynnwys lleihau neu roi'r gorau i wasanaethau ac, o bosib, peidio â chyflawni'r safonau statudol disgwylidig. Mae gwaith wedi cychwyn yn barod i nodi arbedion posib ar gyfer 2025/26, a bydd y cynigion hyn yn cael eu hystyried ymhellach yn ystod 2024/25.

9. CASGLIAD

- 9.1.** Mae cyllideb 2024/25 wedi cael ei gosod yng nghyd-destun cyfyngiadau difrifol o ran cyllido gwasanaethau cyhoeddus, cynnydd parhaus yn y galw am wasanaethau a nifer o ffactorau tu hwnt i reolaeth y Cyngor sydd â goblygiadau sylweddol i'r Cyngor o ran costau. Nid yw'r sefyllfa heriol hon y mae'r Cyngor yn ei hwynebu o safbwynt y gyllideb yn unigryw i Fôn, mae pob awdurdod lleol yn y DU yn wynebu'r un sefyllfa. Mae rheolaeth ariannol gadarn yn y gorffennol yn golygu fod y Cyngor mewn sefyllfa ariannol gref i ddelio gyda'r her yn y tymor byr, ond os yw costau a'r galw am wasanaethau'n parhau i dyfu, ac oni bai y gwelir y cynnydd angenrheidiol mewn cyllid, bydd angen i wasanaethau'r Cyngor gael eu hailstrwythuro'n sylweddol er mwyn i'r Cyngor osgoi mynd yn fethdalwr.

- 9.2. Mae gwasanaethau'r Cyngor yn dibynnu ar ei staff ymrwymedig a gweithgar ac mae angen cydnabod yr effaith ar y staff yma hefyd. Bydd yr her ariannol yn galw am ostwng lefelau staffio ond, oni bai bod y baich gwaith yn gostwng hefyd, bydd y pwysau ar staff yn parhau i dyfu, gan arwain at broblemau o ran cadw staff presennol, recriwtio staff newydd a sicrhau fod gan y Cyngor weithlu iach. Bydd cost ariannol yn gysylltiedig â delio gyda'r materion hyn a bydd rhaid ymgorffori hynny yn y cyllidebau yn y dyfodol.
- 9.3. Mae'r setliad dros dro ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru yn unol â'r rhagolwg ac nid yw'n cwrdd â'r pwysau y mae'r Cyngor yn ei wynebu ar hyn o bryd o ran costau. Mae angen cynnydd o 8.26% yn y gyllideb ddisymud ar gyfer 2024/25, ond dim ond cynnydd o 2.67% sydd wedi'i gynnwys yn y setliad dros dro ar gyfer y Cyngor. Mae'r diffyg yn sylweddol ac ni ellir pontio'r bwch drwy godi'r Dreth Gyngor yn unig.
- 9.4. Mae'r sefyllfa o ran cyllid grant yn creu her ariannol ychwanegol fydd yn arwain at ostyngiad yn rhai gwasanaethau a gyllidir drwy grant. Daw hyn yn gliriach unwaith daw'r dyraniadau unigol o bob grant yn hysbys.
- 9.5. Mae rheolaeth ariannol ddarvoudus yn y gorffennol wedi cryfhau sefyllfa ariannol y Cyngor yn sylweddol, gan gynyddu balansau cyffredinol y Cyngor a'i gronfeydd wrth gefn clustnodedig. Gan fod y sefyllfa ariannol wedi gwella, mae'n bosib i'r Cyngor gyflwyno cynnig ar gyfer y gyllideb lle mae'r cynnydd yn y Dreth Gyngor yn cael ei gadw cyn ised â phosib, er bod rhaid i'r cynnydd hwnnw fod yn uwch na'r gyfradd chwyddiant bresennol.
- 9.6. Mae rhywfaint o risg yn gysylltiedig â'r gyllideb, yn arbennig p'un a wnaed darpariaeth ddigonol ar gyfer cynnydd mewn cyflogau, chwyddiant mewn prisiau ynni a'r cynnydd parhaus yn y galw am wasanaethau. Mae'r risg yn cael ei liniaru oherwydd gallai'r Cyngor ailgyfeirio hyd at £3.3m o gronfeydd wrth gefn clustnodedig er mwyn cyllido costau uwch yn 2024/25.
- 9.7. Serch hynny, nid yw defnyddio cronfeydd wrth gefn i gydbwysu'r gyllideb yn barhaus yn gynaliadwy ac mae'n golygu fod gwytnwch ariannol y Cyngor yn cael ei wanhau. Mae defnyddio cronfeydd wrth gefn yn caniatáu i'r Cyngor adolygu gofynion y gyllideb yn y tymor hir, a bydd rhaid ail-alinio'r gwasanaethau a ddarperir gyda'r cyllid sydd ar gael.
- 9.8. Mae'r gyllideb arfaethedig yn cychwyn y broses o leihau'r ddarpariaeth gwasanaeth, ond bydd rhaid cwtogi gwasanaethau yn sylweddol yn 2025/26 a thu hwnt i sicrhau y gall y Cyngor barhau i osod cyllideb gytbwys a chadw'r cynnydd yn y Dreth Gyngor ar lefel resymol a fforddiadwy. Byddai methu â gwneud hynny'n cynyddu'r risg fod y Cyngor yn anghynnaladwy yn ariannol erbyn 2026/27 neu 2027/28.

10. MATERION SYDD ANGEN PENDERFYNIAD

- 10.1. Ni fydd y Cyngor llawn yn cymeradwyo'r gyllideb derfynol tan 7 Mawrth 2024, ond, ar hyn o bryd, argymhellir i'r Pwyllgor Gwaith gymeradwyo'r canlynol:-
 - Cyllideb arfaethedig gychwynol ar gyfer 2024/25 o £184.219m;
 - Cynnydd arfaethedig o 9.78% yn y Dreth Gyngor, ynghyd â 1.12% i gwrdd ag Ardoll y Gwasanaeth Tân, sef cyfanswm o 10.9%, gan olygu bod y gost i eiddo Band D yn £1,592.37;
 - Gwneud cynnig ffurfiol i gynyddu'r premiwm ar ail gartrefi o 75% i 100%;
 - Bod £4.425m yn cael ei ryddhau o falansau cyffredinol a chronfeydd wrth gefn clustnodedig y Cyngor er mwyn cydbwysu cyllideb refeniw 2024/25.

CYLLIDEB ARFAETHEDIG 2024/25 FESUL GWASANAETH				
Cyllideb	Cyllideb 2023/24	Cyllideb Arfaethedig 2024/25	Symudiad	% Newid
	£'m	£'m	£'m	%
Dysgu Gydol Oes				
Ysgolion	49.260	52.498	+ 3.238	+ 6.57
Addysg Ganolog	12.709	13.392	+ 0.683	+ 5.37
Diwylliant	1.350	1.598	+ 0.248	+ 18.37
Cyfanswm Dysgu Gydol Oes	63.319	67.488	+4.169	+ 6.58
Prifffyrdd, Gwastraff ac Eiddo				
Prifffyrdd	7.890	8.058	+ 0.168	+ 2.13
Eiddo	1.548	1.757	+ 0.209	+ 13.50
Gwastraff	10.317	10.367	+ 0.050	+ 0.48
Cyfanswm Prifffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	19.755	20.182	+ 0.427	+ 2.16
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd				
Datblygu Economaidd a Morwrol	3.084	3.287	+ 0.203	+ 6.58
Cynllunio a Gwarchod y Cyhoedd	2.670	2.910	+ 0.240	+ 8.99
Cyfanswm Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	5.754	6.197	+ 0.443	+7.70
Gwasanaethau Oedolion	34.973	39.668	+ 4.695	+ 13.42
Gwasanaethau Plant	12.965	14.443	+ 1.478	+ 11.40
Trawsnewid Corfforaethol				
Adnoddau Dynol	1.587	1.696	+ 0.109	+ 6.87
TGCh	4.216	4.685	+ 0.469	+ 11.12
Trawsnewid	1.190	1.245	+ 0.055	+ 4.62
Cyfanswm Trawsnewid Corfforaethol	6.993	7.626	+ 0.633	+ 9.05
Tai	1.590	1.661	+ 0.072	+ 4.53
Adnoddau	3.723	4.021	+ 0.298	+ 8.00
Busnes y Cyngor	2.014	2.128	+ 0.114	+ 5.66
Cyfanswm Cyllidebau Gwasanaeth	151.086	163.415	+ 12.329	+ 8.16
Cyllidebau Corfforaethol				
Rheolaeth Gorfforaethol	0.760	0.802	+ 0.042	+ 5.53
Ardollau	4.504	5.018	+ 0.514	+ 11.41
Corfforaethol a Democraidaidd	3.244	2.143	- 1.101	- 33.94
Costau Cyllido Cyfalaf	4.329	5.753	+ 1.424	+ 32.89
Budd-daliadau a Roddwyd	0.109	0.109	0.000	0.00
Ailgodi Tâl ar y CRT	(0.800)	(0.800)	0.000	0.00
Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor	6.752	7.433	+ 0.681	+ 10.09
Cyllidebau Wrth Gefn	2.979	1.241	- 1.738	- 58.34
Arbedion Staff i'w canfod	0.000	(1.000)	-1.000	
Rhyddhad Dewisol tuag at y Dreth	0.105	0.105	0.000	0.000
Benthyciadau a Grantiau Tai	1.501	0.000	- 1.501	-100.00
Cyfanswm Cyllidebau Corfforaethol	23.483	20.804	- 2.679	-11.41
CYFANSWM Y GYLLIDEB	174.569	184.219	+ 9.650	+ 5.53

GOSTYNGIADAU ARFAETHEDIG YN Y GYLLIDEB AR GYFER 2024/25

Categori	Gwasanaeth	Cynnig	£
Effeithlonrwydd / Moderneiddio / Rhesymoli Gwasanaethau	Addysg – Ysgolion	Gostwng y gyllideb integreiddio uwchradd i adlewyrchu'r galw hanesyddol	100,000
	Addysg	Gostwng cyllidebau nad yw'r gwasanaeth yn eu gwario'n llawn	103,210
	Addysg	Gostwng y gyllideb blynyddoedd cynnar i adlewyrchu'r galw hanesyddol	9,000
	Addysg	Ailstrwythuro'r Tîm Busnes Addysg	50,000
	Addysg	Gostyngiad o 5% yn y Gyllideb Anghenion Dysgu Ychwanegol	87,000
	Llyfrgelloedd	Gostwng cyllidebau nad yw'r gwasanaeth yn eu gwario'n llawn	12,000
	Diwylliant	Ailstrwythuro ar draws yr Archifau ac Oriel Ynys Môn	5,000
	Gwasanaethau Oedolion	Gostwng cyllidebau nad yw'r gwasanaeth yn eu gwario'n llawn	28,500
	Gwasanaethau Oedolion	Gostwng cyllidebau trwsio a chynnal a chadw ar gyfer cartrefi gofal preswyl a chanolfannau eraill	70,000
	Plant – Ieuenctid	Adlinio darpariaeth y Gwasanaeth Ieuenctid	50,000
	Priffyrdd	Gostwng y gyllideb diogelwch ffyrdd	10,000
	Priffyrdd	Gostwng cyllidebau cefnogaeth y Gwasanaeth	10,000
	Trawsnewid	Gostwng cyllideb hysbysebu'r Tîm Cyfathrebu	1,000
	Trawsnewid	Gostwng y gyllideb ar gyfer costau adolygiad y Panel Perfformiad – creu cyllideb flynyddol fydd yn ddigon i gwrdd â chost yr adolygiad pan gaiff ei gynnal	28,000
	Adnoddau	Gostwng cyllidebau nad yw'r gwasanaeth yn eu gwario'n llawn	15,000
	Busnes y Cyngor	Gostwng cyllidebau nad yw'r gwasanaeth yn eu gwario'n llawn	6,000
	Trawsnewid	Ail-negodi'r contract ffonau symudol	22,500
CYFANSWM ARBEDION EFFEITHLONRWWYDD / MODERNEIDDIO / RHESYMOLI GWASANAETHAU			607,210

Categori	Gwasanaeth	Cynnig	£
Cynnydd uwch na chwyddiant mewn incwm / Cynhyrchu incwm o ffynonellau newydd	Priffyrdd	Cynyddu incwm a gynhyrchir gan waith stryd preifat i adlewyrchu'r cynnydd yn y gwaith sy'n cael ei wneud gan y gwasanaethau cyfleustodau lle mae ffi'n cael ei chodi am gau ffordd.	150,000
	Priffyrdd	Cynyddu y ffioedd parcio mewn meysydd parcio arfordirol a ffioedd am barcio am 4 + awr, ond rhewi'r gost am barcio am 1 awr a 2 awr yn y meysydd parcio canol trefi.	100,000
	Gwastraff	Cynyddu'r ffi am gasglu gwastraff gardd gwyrdd o £35 i £38, sydd gyfystyr â chwyddiant + £1.25	32,500
	Datblygu Economaidd	Symud y Tîm Rheoli Cyrchfan i ran arall o'r Ganolfan Fusnes a rhentu eu swyddfa bresennol ar sail fasnachol	6,000
	Hamdden	Cynnydd o £1 y mis yng nghost pecyn Môn Actif	62,000
	Busnes y Cyngor	Cynyddu'r gyllideb ffioedd Pridiannau Tir i adlewyrchu lefelau incwm hanesyddol	14,000
CYFANSWM ARBEDION TRWY GYNHYRCHU INCWM			364,500
Gostwng Grantiau a Chyfraniadau i Sefydliadau Allanol	Addysg	Gostyngiad o 10% yn y cyfraniad i GwE	40,000
	Addysg	Gostwng y cyfraniad i'r Mudiad Meithrin	14,000
	Addysg	Rhoi'r gorau i wneud cyfraniad i Blynnyddoedd Cynnar Cymru	8,750
	Tai	Cyfyngu'r cyfraniad i CAB i lefelau 2023/24	10,100
CYFANSWM ARBEDION O OSTWNG GRANTIAU A CHYFRANIADAU I SEFYDLIADAU ALLANOL			72,850
Cwtogi Gwasanaethau	Gwasanaethau Plant	Lleihau cyllidebau cefnogi'r gwasanaeth	23,400
	Addysg	Dod â'r Cynllun Cyfeirio Addysg i ben	20,000
	Diwylliant	Newid arddangosfeydd yn Oriel Ynys Môn bob 8 wythnos yn hytrach na bob 6 wythnos	1,000
	Gwasanaethau Oedolion	Ailfodelu'r ddarpariaeth yn y cartref a lleihau ymatebion anstatudol	96,500

Categori	Gwasanaeth	Cynnig	£
	Gwasanaethau Oedolion	Ailfodelu'r ddarpariaeth gofal dydd oedolion a symud i fodel gwasanaeth yn y gymuned	102,000
	Hamdden	Addasu oriau agor y 4 Canolfan Hamdden, lle mae'r defnydd lleiaf, i adlewyrchu'r defnydd presennol o'r canolfannau	39,500
CYFANSWM ARBEDION O GWTOGI GWASANAETHAU			282,400
CYFANSWM Y CYNIGION AR GYFER ARBEDION			1,326,960